

Valentí Almirall, periodista a *El Estado Catalán* (1869-1870 i 1873)

Josep M. Figueres*

Arran de la Revolució de 1868, Valentí Almirall utilitzà la premsa de forma molt activa i sistemàtica per a la consecució dels seus objectius polítics. I ho va fer fins la seva malaltia, el 1887, que reduí la seva presència pública, reservant-la, de manera pràcticament esporàdica, a *L'Avenç* o a presidències gairebé simbòliques. En les dues dècades compreses entre ambdues dates, la premsa periòdica –en català o castellà, en diari o revista, en publicació de partit o especialitzada– fou consubstancial al seu projecte polític. Aquesta col·laboració en els papers periòdics l'encetà amb el Club dels Federalistes (1868-1869) i el seu bisetmanari *El Federalista*, que va ser, com hem explicat en un altre text, un clar precedent del diari que aquí ens ocupa.¹ *El Federalista*, que deixà de publicar-se el març del 1869, fou un periòdic important en la formulació d'una estratègia política. Uns mesos després, el juliol del mateix any, va aparèixer *El Estado Catalán*, que tingué dues etapes –la primera a Barcelona (de juliol del 1869 a març de 1870) i la segona a Madrid (entre març i juny de 1873)– i va ser la nova tribuna com a diari actor i diari testimoni, o sigui, la publicació que promogué i activà idees i les projectà socialment. Entre la desaparició del primer i l'aparició del segon, Almirall col·laborà a *La Imprenta* i, posteriorment, després d'*El Estado Catalán*, al *Diari Català*, *La Veu del Centre Català* i un altre periòdic que rebé el vell nom d'*El Federalista*.

L'ús de la premsa fou imprescindible per al projecte polític d'Almirall. Necessitava una plataforma periodística on exposar el seu pensament i també des d'on incidir en la realitat a través de la influència, hegemònica aleshores, del mitjà en els ambients intel·lectuals socialment dinàmics. Almirall ho tenia molt clar: pràcticament durant els vint anys, del 1868 al 1888, va tenir una publicació afí on s'hi bellugava amb llibertat. I si no disposava d'una tribuna afí, la creava. A Barcelona existia un *Estado Catalán*, el grup homònim, centre dels republicans demòcrates federalistes, entitat poc estudiada. M. González Sugrañes n'ofereix diversos documents, com la proclama del 4 d'abril del 1873 a favor d'una República federal i contra la República unitarista.² Era un projecte

* Doctor en història moderna i contemporània. Professor del Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació, Universitat Autònoma de Barcelona

1. Josep M. FIGUERES, *Valentí Almirall, Forjador del catalanisme polític*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2004, 2a ed., pàg. 40 i ss.

2. «*El Estado Catalán a sus correligionarios*», dins M. GONZÁLEZ SUGRAÑES, *La República en Barcelona. Apuntes para una crónica*, Barcelona, Imp. Henrich y Cía., 1903, pàg. 226-228; també una proclama per una reacció militar contra els carlins en armes (pàg. 238-239); el manifest «Al poder ejecutivo» (pàg. 242-244); i moltes altres (pàg. 245-253).

d'Estat per fer la nació, com els Estats Units de Nordamèrica o els Estats Units de Mèxic. No era un Estat per a la separació, era un Estat per a la Federació d'Estats.

En aquest context, el pensament polític almirallista estigué molt vinculat amb la crítica periodística conjuntural. Si parlava de Cuba i el colonialisme o de l'esclavitud, eren aspectes de l'actualitat que li permetien exposar el seu pensament sobre aquestes qüestions. Usava la premsa per a denunciar aspectes puntuals, divulgar teoritzacions, conceptes genèrics de to polític i ideològic i impulsar, en definitiva, l'adhesió i la projecció de les seves iniciatives. Periodisme de combat. Abans que el llibre, Almirall preferia el diari, la revista. Són majoria les obres d'Almirall en llibre que procedeixen de la premsa. I el fet ens permet deduir que estem davant d'un Almirall més periodista polèmic que assagista teòric, tot i que la bona fortuna de *Lo Catalanisme* dilueixi aquesta imatge. Tret de *Lo Catalanisme* i les novel·les i opuscles, els seus llibres procedeixen quasi totalment de la premsa: *Escritos Catalanistas* (de *La Imprenta*); *La Confederación Suiza y la Unión Americana* (d'*El Nuevo Mensajero*), *Espanya tal com és*³ (de *L'Arch de Sant Martí*), *Artículos literaris* (de *L'Avenç*). És un escriptor i un polític que utilitza el periòdic i no el llibre per aconseguir l'impacte: «la gota que forada la roca», escriu.

Els textos editorials d'*El Estado Catalán* no s'han estudiat prou, més enllà d'alguna simple i esporàdica cita il·lustrativa.⁴ I tots els estudiosos del període coincideixen que són molt representatius del federalisme intransigent o radical. D'ací la seva importància. A més, Almirall és el líder del pacte de Tortosa i de la posició del sector, i gràcies a l'alt nombre d'articles que hi publica (que recollim i anotem en la realització de la seva obra completa, en curs de recopilació, i de la que ara en presentem una visió de conjunt) podrem estudiar-lo amb detall. Un Almirall eminentment periodista reflectit en un material que, tot i l'interès que presenta, no va recollir en llibre per les raons òbvies de la censura de la Restauració i la utopia d'una República esvaïda. El periodisme ens interessa especialment per mostrar la diferència política entre els comportaments socials (mentalitats) i polítics (electorals i de posicionament) d'Espanya i de Catalunya. A Espanya no hi havia una gran diferència entre opcions ideològiques, mentre a Catalunya els partidaris de la República tenien gran pes, la qual cosa no passava a Espanya, on el republicanisme federal era minoritari. A les primeres eleccions municipals, el desembre del 1868, de 30 regidors de Barcelona 17 eren republicans. A les eleccions del mes següent es va repetir la proporció: 28 actes del total de 37 que tenien els diputats catalans a les Corts constituents.

3. Al respecte, hem descobert que *Espanya tal com és* apareix el 1885, i no el 1886, com sempre hem dit, i a la premsa. Vegeu el nostre article «Espanya tal com és, de Valentí Almirall, Noves dades de l'assaig crític més destacat de la Restauració», *Treballs de Comunicació*, 20 (desembre, 2005), pàg. 175-195.

4. Tot i consultar totes les històries de la Primera República publicades durant el segle xx només a Termes i Hennessy apareixen indicacions de consulta directa.

L'acció periodística

UN PERIÒDIC PORTAVEU DEL FEDERALISME I ACTIU EN LA LLUITA REPUBLICANA

Al llarg de la seva breu i agitada vida, *El Estado Catalán* esdevingué una plataforma des d'on Almirall propugnà l'exemple d'Estats Units i de Suïssa. Així ho explicà al prospecte o editorial fundacional del 15 de juliol del 1869: un diari republicà i federalista per impulsar la descentralització. S'aspirava a la federació en la llibertat, amb la igualtat com a base de la democràcia; amb un rerafons de fraternitat entre individus i corporacions i la denúncia dels vicis. Un programa que dugueren a la pràctica mitjançant una redacció compromesa que patí assalts i detencions, però que va reeixir tot un any entre pauses en el decurs del 1869-1870 i el 1873. El 27 de setembre de 1869 escriuen en portada:

Nuestra redacción está siendo objeto de las iras de la gente que se atreve a llamarse gobierno de la España con honra. Presos algunos de nuestros compañeros y perseguidos tenazmente los demás, todos suplicamos a nuestros suscritores nos dispensen si el periódico deja algo que desear. Valentín Almirall, Antonio Feliu y Codina y Emilio Morros, director el primero, redactores los segundos, han sido presos y conducidos inmediatamente a bordo de uno de los buques de guerra surtos en el puerto, pisoteando uno de los artículos constitucionales. A pesar de todo *El Estado Catalán* continuará publicándose.

No es va seguir publicant. Va haver de fer una pausa forçada fins el 16 de desembre. Va ser en el número 76 on la redacció en ple signà un editorial amb el mateix títol del periòdic, que continuà amb dues edicions diàries i mantenint el subtítol de «Diario Republicano-federalista intransigente».

UNA AGÈNCIA DE NOTÍCIES FEDERAL

Especial relleu tingué la voluntat d'Almirall d'activar recursos innovadors que poguessin afavorir l'extensió de la idea republicano-federal. Proposà la creació d'una agència de notícies federal. En digué la Federació de premsa de províncies. N'articulà les característiques i objectius en un sentit innovador d'agitació, com el veia en la premsa francesa, que seguia regularment. La seva fundació és significativa del sentit que va tenir *El Estado Catalán* com a periòdic, no tant com a model intel·lectual sinó com a full de combat, tot i ser, naturalment, instrument d'anàlisi i reflexió:

A nuestros colegas de provincias. La publicación en Madrid, en el Centro, de *El Estado Catalán*, de un diario eminentemente federalista por las ideas que vierte, y por la organización de su redacción, obedece única y exclusivamente, como dijimos en nuestro prospecto y venimos diciendo cada día, a la necesidad de aprovechar todos los elementos que Madrid había sabido reunir en provecho de la centralización, para hacer oír a todos los confines la voz de las provincias, para predicar las ideas, no de políticos de oficio, únicas que

hasta hoy con raras excepciones había oído la nación, sino las de los que, no haciendo oficio de la política, nos ocupamos de ella como ciudadanos, con la esperanza de obtener por ella no nuestro propio medro, sino el bienestar de todos, y por lo mismo el nuestro, como miembros de la nación.

UN PERIODISME DES DE LA PERIFERIA

Almirall elaborà una defensa del periodisme descentralitzat:

La prensa de provincias, lograr que su voz sea escuchada como tiene derecho, más derecho que toda la prensa de Madrid, a que lo sea; a hacer que sean oídos sus clamores, clamores que jamás llegan a los gobernantes, que acostumbrados a oír sólo lo que en Madrid se dice.

Abogà per una premsa potent que ajudés la societat a millorar i, encara que *El Estado Catalán* s'edités a Madrid, afirmava que es feia per a tenir més ressò:

Y como nosotros no nos proponemos otra cosa que resucitar la vida provincial; como, por más que *El Estado Catalán* se publique en Madrid, no es otra cosa que un diario de provincias; como nosotros mismos, que lo redactamos, por más que en Madrid habitemos, no vivimos la vida de Madrid.

En síntesi, en aquest text del setembre de 1869, clau per a entendre la concepció del periodisme que posteriorment desenvolupà en el prospecte inicial del *Diari Català*, deu anys després, l'1 de maig del 1879, Almirall afirmava:

A este objeto, incitados por algunos de nuestros colegas de provincias a tomar la iniciativa, proponemos a todos ellos, a los federales en primer lugar, y a todos los que sin serlo estén convencidos de la importancia que en todo país liberal ha de tener la prensa, importancia de que hoy por hoy sólo gozan los periódicos del Centro, que en esto, como en todo, ha sabido condensar en la cabeza la vida que debería estar repartida por todo el cuerpo, las siguientes bases para una FEDERACIÓN ENTRE LOS PERIÓDICOS de provincias de España: Base 1.ª Los periódicos de provincias de España se federan para hacer que su voz sea oída en todos los confines de la nación; que sus clamores y quejas lleguen a noticia de todos y que las ideas útiles o grandiosas que puedan concebir alcancen el mayor grado de publicidad posible, todo con el objeto de dotar a la prensa de provincias de la importancia a que tiene derecho dentro del sistema liberal que rige en España.

I seguia:

Esperamos que nuestros colegas de provincias harán sobre nuestro pensamiento las observaciones oportunas, y que los que a él se adhieran lo manifestarán así y pondrán desde luego manos a la obra. Por nuestra parte sólo nos resta decir que luego que sea necesario, abriremos en *El Estado Catalán*

la sección correspondiente, y que desde luego daremos noticia de los periódicos que se adhieran a la federación.

Tot seguit, es publicaven quatre punts més –molt detallats– que, en síntesi, deien que tots els periòdics afiliats podien ser alhora emissors i receptors de publicacions de textos; una innovació que s'apartava de la convencional agència de notícies o moderna agència de col·laboracions. Era un servei agosarat, aquest que encetaven els il·lusionats republicans federals. El diari morirà i amb ell el somni d'una premsa republicano-federal influent.

UN PERIODISME DE COMBAT: L'ESTIL DEL PERIODISME D'ALMIRALL EN ELS SEUS ARTICLES

La participació d'Almirall en el diari com a articulista editorialista fou ben extensa en quantitat, a més de notable en contingut. Hem localitzat 100 textos, dels que descomptem 13 articles en quatre sèries. Són, doncs, 87 temes d'articles o sèries. Els números que publicà el periòdic són: 227 en la primera època i 76 en la segona, o sigui, 293 en total. L'aportació d'Almirall apareix gairebé en un en cada tres números. És força regular, i curiosament amb una cadència similar a la del *Diari Català*, on en 785 números del periòdic hi aparegueren 309 articles.

Josep M. Casasús assenyala com la tipologia estilística d'Almirall és gairebé col·loquial, davant l'encarcament de la prosa periodística de l'època. Ens trobem davant un estil directe, punyent, esmolat i colpidor:

La prosa periodística de Valentí Almirall presenta de manera incipient uns trets inequívocs de modernització. Construïa el text de manera entenedora, clara i planera, sense que minvés, nogensmenys, la seva força expressiva i la seva capacitat persuasiva. Utilitzava un català correcte, però gens floralesc; un català proper al llenguatge usual. La influència del seu estil en els grans articulistes de la generació següent, (els casos de Prat i de Rovira i Virgili) i, fins i tot, en els primers periodistes catalans moderns (el cas de Josep Pla), és palesa i evident.⁵

En els articles d'*El Estado Catalán*, Almirall apareix com un polític que utilitza el periodisme no com a escriptor sinó com a publicista, en una línia que seguiran altres noms com, per exemple, Lluís Companys, en una dimensió que tipificaríem de didàctica, amb títols que fins i tot són enunciatius i orientadors per a la militància: «Qué debe hacer el partido republicano en vista de los movimientos carlistas?». En el redactat, apareix sovint el recurs a la interrogació com a forma retòrica, sempre moderna, d'atraure l'atenció del lector. Una prosa vigorosa, punyent, robusta. Apela a l'acció («Concretamos ya nuestras ideas») i al sentit de l'eficàcia («Ésta es la regla de conducta que creemos ha de seguir nuestro partido»).

5. Josep M. CASASÚS, «L'articulisme de combat de Valentí Almirall, primera eina periodística del catalanisme polític», dins *Periodisme català que ha fet història*, Barcelona, Proa, 1996, pàg. 63.

UNA PRODUCCIÓ ABUNDOSA

La distribució cronològica dels articles d'Almirall a *El Estado Catalán* és la següent:

Taula 1. Relació cronològica dels articles d'Almirall a El Estado Catalán

1ª etapa: Barcelona 15-VII-1869 a 27-IX-1869		2ª etapa: Barcelona 16-XII-1869 a 18-VI-1870		3ª etapa: Madrid 11-III-1873 11-VI-1873	
Juliol	12	Gener	03	Març	12
Agost	14	Febrer	02	Abril	16
Setembre	11	Març	04	Maig	16
Octubre	—	Abril	—	Juny	08
Novembre	—	Maig	—		
Desembre	02	Juny	—		
Total	39	Total	09	Total	52
Total ⁶ : 100					

No en coneixem la difusió. A l'impost del timbre de febrer de 1873 no consta encara *El Estado Catalán* entre 33 periòdics de tot tipus, des de l'infantil *El Garbanzo* fins a *El Imparcial* o *La Reconquista*, que van capdavanter. El 2 de maig apareix ja en el número 17. Ha passat davant de 13 diaris. Per tant, no podia ser tan simbòlic el tiratge, com algú havia dit, fent alusió al valor ínfim de la difusió. *El Estado Catalán* pagava d'aquest impost 309,60 ptes., mentre *La Correspondencia* o *El Imparcial* 3.456,00 i 1.667,10 respectivament.

El periòdic

El diari constava de quatre pàgines de gran format. Cadascuna a quatre columnes, sense il·lustracions de cap tipus. En la seva capçalera constava l'època –una de les tres que tingué–, el número, any i data, i un subtítol explícit: «Diario republicano democrático federalista. Redactado en provincias y publicado en Madrid». A Madrid es venia a la redacció i a Barcelona a la llibreria d'Eudald Puig. A la primera pàgina incloïa dos llargs articles en la secció política, sovint sense signar o bé signats per inicials: V. A., J. R. F., T. C., A. (o sigui, el mateix Almirall i, presumiblement, també en Roca i Farreres); també per pseudònims («Fileno») i, esporàdicament, per noms complerts: Almirall, Leandre Pons i Dalmau o Antoni Feliu i Codina. Noms de l'equip que trobarem més endavant lligat a altres accions periodístiques, com sis anys després al *Diari Català*. En la primera etapa, de 1869, hi destacà, ultra Almirall, V. F. Símal.

El diari, tanmateix, era eminentment polític, tot i que també hi havia informacions genèriques de successos, des d'un crim a Manresa a reproduccions de textos de periòdics, fins i tot de Barcelona, com *La Renaixensa*. Com a bon diari actor, polemitzà, per exemple, quan es va desarmar la milícia. O incloïa una subscripció a favor dels republicans presos i exiliats (gener de 1870). Hi sovintejava

6. Comptem els articles procedents de sèries com a textos diferents.

una crònica catalana. Els documents polítics eren també abundosos: per exemple, Almirall, regidor republicà, encapçalà una exposició (23-II-1870) signada per setze polítics, que reclamaven prendre possessió del càrrec. Polemitzà amb *La Crònica de Cataluña*, *La Igualdad*, etc. També podem destacar, entre altres, la sèrie de J. R. sobre la divisió d'Espanya en estats federals, apareguda en els primers mesos de 1873.

Contingut

En encetar-se el Sexenni, la mobilització revolucionària de la societat era notable. Ho palesa, per exemple, la creació d'organismes públics que tenien una clara vocació de transformació social, com la Diputació de Barcelona amb els "Voluntaris de la Llibertat" per a imposar la seva política. Tanmateix, en un any el clima polític va canviar substancialment amb el trencament de desembre de 1868 entre partidaris del govern provisional i els republicans. En el rerafons, hi havia l'opció del control polític del poder pels monàrquics o la voluntat de reforma o revolució dels republicans.

Des del primer moment, el periòdic oferí textos contundents, explícits i amb la prosa combativa de la voluntat més radical de la defensa de l'ideari, la qual cosa mostra com *El Estado Catalán* fou un diari polític actor. Per exemple, a l'abril de 1873, aparegué «Idea exacta de la Federación. La República federal española» en fulletó al diari, que en començar el maig es va vendre com a tom de 32 pàgines al preu d'un ral a Barcelona, Madrid i a la redacció d'*El Estado Catalán* (al carrer d'Olivar, 22). Almirall escrivia, en el primer número del periòdic, el juliol del 1869:

Si hasta el presente la falta de un diario republicano federalista cual la importancia de nuestra ciudad requiere, ha sido sólo un motivo para que nos sonrojáramos al observar que lo tenían y conservaban poblaciones relativamente inferiores, desde hoy en adelante esta falta causaría a nuestras ideas perjuicios quizás irreparables. Con dolor, aunque sin asombro ni sorpresa, vemos que la revolución de septiembre se esteriliza y que, si el pueblo español no lo remedia, pasará como uno de los tantos movimientos infecundos que manchan nuestra historia contemporánea. Y mientras estamos observando con amargura que el espíritu público, que se había despertado vigoroso, decae de día en día, mientras estamos contemplando que las ideas revolucionarias van desapareciendo de entre nosotros, Barcelona no ejerce en los destinos de la patria aquella influencia legítima y benéfica que ejercer debiera por su cultura y por el mayor movimiento de ideas que la agita y a que le da derecho su importancia. Y en gran parte no la ejerce porque el numeroso partido republicano que cuenta en su seno, vive aislado y no contribuye cual debiera por medio de la prensa periódica a la propagación de sus ideas. A esta necesidad responderá la publicación de nuestro diario, que será principalmente político y órgano, en lo posible, de las ideas del partido federalista catalán.

Feien declaració programàtica de la seva identificació amb el programa demòcrata republicà i federalista radical i intransigent i es declaraven partidaris d'un canvi radical de l'estructuració política d'Espanya, qualificant l'unitarisme de monstre, definint-lo com a: «Causa principal de la tiranía que nos ha traído al estado actual de abyección después de dominarnos muchos siglos».

I volien que:

Caiga roto en mil pedazos; queremos la federación como existe en Suiza y en los Estados Unidos de América, queremos estados o cantones soberanos, unidos empero por un lazo federal, y no esa cosa híbrida que algunos han dado en llamar federación. Queremos que cada uno de los grupos en que la naturaleza secundada por la historia ha dividido a España, tenga autonomía para desarrollar libremente y conforme a sus propias necesidades, sus intereses morales y materiales; queremos la independencia administrativa, que sólo puede existir mediante la descentralización política. Queremos la federación porque las revoluciones no se hacen ya para tener el gusto de disfrutar durante seis meses de una libertad pueril al son del himno de Riego, sino que se hacen para garantizar y asegurar nuestros derechos y libertades por medio de los cuales podamos resolver todos los problemas de cuya solución acertada pende nuestra dicha; y esa garantía sólo se consigue por medio de la federación de pueblos libres. Queremos la federación no sólo porque ella es la única que puede cortar de raíz todos los abusos e injusticias que, para vergüenza nuestra y para desgracia de la nación, nos han conducido al triste extremo de que debamos ocultar nuestra patria cuando nos hallamos en tierras extranjeras, sino también porque ella es la última palabra que ha pronunciado la ciencia política.

La citació és llarga i, tanmateix, il·lustrativa: per a *El Estado Catalán*, el periodisme era el mode d'exposar un programa de forma didàctica, amb el convenciment que la propagació de l'ideari esdevindria un mecanisme eficaç. Afirmava Almirall:

Tales son nuestras creencias; tales los principios que defenderá nuestro diario. Con haber manifestado que somos intransigentes, y lo somos porque no aspiramos a medrar por la política, queda indicada la conducta que nos guiará en nuestra tarea. Jamás nos separaremos de nuestras ideas; éstas nos marcarán el criterio según el cual nos moveremos. No cederemos en un ápice, y estaremos en la oposición mientras no se hayan planteado todos, absolutamente todos nuestros principios, y seremos una protesta constante, infatigable y enérgica, al par que digna, contra todas las infracciones que los mismos sufran. Nuestra posición especial nos permitirá seguir siempre esta conducta. No somos políticos de oficio; todos los redactores y colaboradores vivimos de nuestro trabajo o de nuestras rentas; los que para poder vivir necesitan mendigar del presupuesto, hasta compasión nos inspiran, y nada esperamos de la política más que la felicidad de todos, y por consiguiente la nuestra como ciudadanos. No haremos jamás política egoísta como por desgracia hacen

casi todos en España; nuestro diario será siempre el eco de las quejas del pueblo que sufre, del pueblo que paga; de los deseos del pueblo generoso que ve con dolor y avergonzado que nuestra nación es la nación más desdichada, sólo porque una pandilla de ambiciosos o criminales ha logrado escalar el poder, y turna en él y en los puestos públicos desde muchos años con el cinismo más repugnante.⁷

El resultat d'aquest programa fou el fracàs final. Ho deien clarament en l'article de comiat,⁸ en el full extraordinari solt que tancà el periòdic. Foren gairebé quatre anys intensos, com ho són en vida periodística tots els períodes agitats i de transició. Es palesà la impossibilitat de modificar la realitat sense el concurs de suports, més enllà de Catalunya i d'uns reduïts grups socials locals:

Tenemos el disgusto de participar a nuestros lectores y al público en general, que suspendemos nuestra publicación, quizá para pocos días, quizá para mucho tiempo. Al aparecer en el estadio de la prensa en Madrid, sabíamos perfectamente que íbamos a imponernos grandes sacrificios. Jamás entró en nuestra mente la idea de especulación o de negocio. Íbamos a luchar contra la corriente, y no se nos ocultaba que en la lucha debíamos estar solos o casi solos. Estábamos además persuadidos de que la misión de la prensa es una misión muy alta, y no habíamos de separarnos de ella por nada ni por nadie; siempre había de brotar de nuestra pluma lo que creyéramos la verdad, por más que nuestros escritos debiesen enajenarnos simpatías. Un periódico que con tales condiciones nace en nuestro infortunado país, no puede aspirar a grandes adelantos. Aquí sólo adquiere vida robusta el que vende su conciencia a un ministerio, y aplaude todos sus actos, o el que gesticula y vocifera y se hace esclavo de las pasiones de las masas y las exalta y contribuye cada vez más a su extravío. No hemos perdido la fe en nuestros principios. Hoy más que nunca los creemos salvadores, hoy más que nunca estamos enamorados de ellos, como el padre exagera las perfecciones del hijo moribundo. La hemos perdido, sí, y completamente en los elementos de que disponemos, en la posibilidad de aplicar nuestro ideal a España. Seremos, pues, siempre amantes de la federación, y de la democracia, pero seremos amantes platónicos, y cuando veamos las tristes, las horribles circunstancias que quizá nos envolverán dentro de poco; cuando veamos que la impotencia nos consume; cuando contemplemos las sensibles convulsiones de la agonía de nuestra patria, lloraremos amargamente sus males; lloraremos amargamente que un conjunto de circunstancias extraordinarias hayan hecho imposible hasta la prueba de nuestro sistema. Nos retiramos, pues, desalentados, sin esperanza en la salvación de España, pero sin que haya menguado en lo más mínimo la fe en nuestros principios.

Durant el període que va de juliol del 1869 a març del 1870, hi hagué diversos esdeveniments que foren de gran impacte social: la conflictivitat entre els ajunta-

7. «Prospecto», *El Estado Catalán*, 15-VII-1869.

8. «Extraordinario», *El Estado Catalán*, 11-VI-1873.

ments controlats pels republicans-federals i la Diputació, que derivà en l'aixecament federal dels intransigents de la tardor del 1869 amb les quintes de rerafons; els aixecaments a Gràcia de l'abril de 1870; la voluntat de la Diputació de dissoldre la Junta de Carreteres de Catalunya, amb el rerafons de l'aranzel que es cobrava a importacions per a finançar-la, etc. El diari es va fer eco de molts dels aspectes d'aquests mesos intensos, en el marc d'una acceleració històrica, si tenim present la perspectiva dels controls que hi havia hagut abans de la revolució del 1868 i les dures lleis repressives de la Restauració, tot i les més obertes, del 1879 i 1883.

Conclusió

Els textos del *Diari Català*, els d'*El Estado Catalán*, els de *La Imprenta* i altres han estat poc consultats. Les èpoques d'*El Estado Catalán* mostren un contingut crític important –sobre el centralisme, la corrupció, els comportaments antidemocràtics, els desviacionismes de com hauria d'actuar el poder republicà...– i sempre des de l'òptica del moment. La nostra aproximació s'ha fixat en la República que havia d'arribar i que posteriorment va ser criticada.

En la política del Sexenni, Almirall participà activament del procés democratitzador de l'Estat, en fou un element notable. En l'article titulat precisament com el mateix periòdic, va ser ben precís:

Por nuestra parte no hemos variado ni un ápice. Deseosos de la prosperidad y grandeza de nuestra patria, hoy como antes de los últimos acontecimientos vemos que ésta no podrá obtenerse sino cortando de raíz las causas que la conducen al más espantoso de los extravíos morales, que introducen la corrupción hasta las últimas capas y que impiden el desenvolvimiento de todo lo útil, de todo lo generoso que en ella quiere implantarse. Hoy como entonces creemos que la causa de todos los males que lamentamos está principalmente en la centralización que hace que los intereses todos de una sociedad de dieciocho millones de habitantes se perjudiquen y estén a merced de una población de doscientos mil individuos, y como sabemos que esta centralización no desaparecerá con el establecimiento de ningún gobierno unitario, por esto los combatimos y los combatiremos todos, tengan la forma que quieran y aun cuando se llamen república.⁹

El Estado Catalán, tant en l'etapa barcelonina com en la madrilenya, incidí en la que fou la primera formulació extensa i argumentada del pensament polític d'Almirall, que posteriorment exposaria en altres tribunes, al *Diari Català*, als portaveus del Centre Català i a *L'Avens*. L'anàlisi dels articles d'Almirall a *El Estado Catalán* ens apropen al coneixement del seu pensament i obra i ens permeten contemplar les temàtiques centre d'interès en l'obra del govern de la República, quins aspectes públics fustiga i quin és l'ideal a assolir malgrat la intransigència ideològica dels plantejaments. De la relació dels articles, de la

9. *El Estado Catalán*, 16-XII-1869.

seva temàtica, del seu tractament en el conjunt del periòdic –són gairebé editorials o peces centrals– es pot deduir l'interès d'Almirall en projectar i consolidar unes aspiracions diverses –teòriques genèriques i de denúncia puntual– de fer un diari actor i no un diari testimoni. Objectius que adreçaven el treball periodístic vers la política i no la ideologia, tot i que aquesta fou present en la sèrie que plantejà la República federal del març del 73.

Apèndix

Relació dels articles d'Almirall a *El Estado Catalán*:

1a època		
1869	Juliol	15 «Prospecto».
		15 «Orientémonos».
		18 «Embustes madrileños».
		19 «Los estados de sitio».
		20 «El pueblo paga».
		21 «La juventud republicana de Madrid».
		23 «La federación».
		24 «El Club de los federalistas de Barcelona a todos los republicanos federalistas españoles».
		– «Serenitat» [Rèplica a J. Roca i Roca].
		27 «El decreto de 17 de abril de 1821».
		29 «El orden público».
		30 «¡Atrás, falsos liberales!».
Agost		01 «El pacto federal de Tortosa».
		02 «El juego».
		05 «¿Qué debe hacer el partido republicano en vista de los movimientos carlistas?».
		05 «Los pretorianos».
		07 «¡iJusticia!!».
		– «Mejoras de Barcelona» (I).
		– «Mejoras de Barcelona» (II).
		15 «Sucesos de Montalegre».
		15 «¡Más sangre!».
		17 «¿Qué pasa?».
		– «Mejoras de Barcelona» (III).
		21 «El federalismo y el porvenir».
		– «Mejoras de Barcelona» (IV).
Setembre		26 «Teníamos razón».
		10 «Parte política».
		10 «Dónde están nuestros enemigos».
		-- «Mejoras de Barcelona» (V).
		-- «Mejoras de Barcelona» (VI).
		-- «Mejoras de Barcelona» (i VII).
		15 «La muerte de Napoleón».
		18 «Los alcaldes de barrio».
		18 «¡Un insulto más!».
		-- «Los alcaldes de barrio».
		25 «Sense títol» [Desarme de la milicia nacional].
		24 «Variedades. Gramática alemana. Nuevo método teórico y práctico, por D. Carlos Fernández Castroverde».

2a època

1869	Desembre	16	«El estado catalán».
		--	«La crisis».
1870	Gener	08	«La situación actual».
		12	«Advertencia».
		12	«Parte política».
	Febrer	04	«Intransigencia-intolerancia».
		24	«Exposición de los concejales republicanos al cuerpo que hace las veces de Diputación provincial».
	Març	03	«El principio de autoridad».
		23	«¡Viva Cataluña!».
		27	«Carta al director de <i>La Razón</i> ».
		29	«El expedienteo».

3a època

1873	Març	08	«Artículo preliminar».
		08	«Revista política de España».
		15	«Planteamiento de la República federal (I): Misión de las próximas Constituyentes».
		18	«Proclamación de la República federal (i II): Misión de los que se declaran Estados soberanos».
		19	«Los peores enemigos».
		20	«Sección política».
		21	«El principio de autoridad».
		21	«A <i>Las Provincias</i> de Valencia».
		28	«Relaciones entre los Estados y el poder central en la federación».
		29	«Sección doctrinal».
		29	«Los catalanes y el federalismo».
		31	«Los Estados».
	Abril	01	«Sección política».
		02	«Represalias».
		03	«Españoles y catalanes».
		05	«Serenidad».
		07	«Mañana... ¡es tarde!».
		08	«A nuestros colegas de provincias».
		12	«Cunerismo».
		15	«La república federal es la paz».
		15	«Toros».
		19	«La reunión de mañana».
		22	«Política catalana».
		23	«¡Alerta!».
		24	«La quijotada».
		25	«Vencedores y vencidos».
		26	«Misión del poder revolucionario».
		28	«Los hombres de orden».
	Maig	01	«Los candidatos federales».
		02	«El Dos de Mayo».
		03	«Protección».
		05	«Nuestra intransigencia».
		06	«Una cuestión grave».
		10	[Elecciones].
		13	«Elecciones».
		17	«La reorganización del ejército».
		19	«La cuestión de Cuba».
		--	«Agencia Notices Federal».
		19	«La cuestión de Cuba».
		19	[Sobre la reorganización del ejército].
		24	«Cuestión de Cuba».

	28	«La república conservadora».
	29	«La Asamblea».
	30	«El ejército y los carlistas».
Juny	03	«La Memoria del Poder ejecutivo».
	04	«Programa que deben realizar los constituyentes» (I, II i III).
	05	«Programa que deben realizar los constituyentes» (IV i V).
	06	«Programa que deben realizar los constituyentes» (VI, VII, VIII i IX).
	07	«Programa que deben realizar los constituyentes» (X, XI i XII).
	09	«Programa que deben realizar los constituyentes» (XIII, XIV i XV).
	09	«Las sesiones de anoche».
	11	«Extraordinario» [Comiat].
